

JAPOŃSKA

ENCYKLOPEDIA ŚWIATA NADPRZYRODZONEGO

ITSUKI ASAZATO

Próbka książki wyłącznie do celów informacyjnych.

© Copyright by Wydawnictwo KIRIN

JAPOŃSKA

ENCYKLOPEDIA ŚWIATA

NADPRZYRODZONEGO

ITSUKI ASAZATO

SPIS TREŚCI

PRZEDMOWA4

Prolog 1	6
Prolog 2	8
Prolog 3	10

WPROWADZENIE. ANALIZA ŚWIATA NADPRZYRODZONEGO NA PODSTAWIE WYBRANYCH LEGEND 13

LEGENDA 1	14
LEGENDA 2	16
LEGENDA 3	18
LEGENDA 4	20

ROZDZIAŁ 1: ŚWIAT NADPRZYRODZONY A PRZESTRZEŃ23

Góry	24
Morze	28

Groby	30
Chramy	32
Bramy	35
Mosty	38
Rozdroża	40
Brzegi	42
Domostwa	44
Kierunki	46
Czas	50
Zaświaty	53
Kolumna 1	56

ROZDZIAŁ 2: PRZEDMIOTY I ŻYCIE CODZIENNE A ŚWIAT NADPRZYRODZONY59

Słowa	60
Gesty	64
Strony i kształty	67

Kobiety	70
Ciało.....	73
Zabawy	76
Zwierzęta.....	78
Praca	81
Kolory	84
Dźwięki.....	88
Zapachy.....	90
Kolumna 2.....	92

ROZDZIAŁ 3: ŚWIAT NADPRZYRODZONY A UROCZYSTOŚCI.....95

Omatsuri	96
Nowy Rok.....	99
Setsubun.....	102
Hina Matsuri.....	105
Tango no sekku	108
Ohigan	111
Tanabata	114

Nagoshi no harae	117
Obon	120
Chōyō no sekku	124
Jūgoya	126
Toshikoshi	128
Kolumna 3	132

ROZDZIAŁ 4: ŚWIAT NADPRZYRODZONY A SZTUKI PERFORMATYWNE..... 135

Nōgaku	136
Bunraku.....	140
Gagaku	144
Taniec	148
Sumo	151
Ceremonia herbaciana	154
Kolumna 4.....	158

GROBY

Spotkanie z duszami zmarłych, wykraczające poza czas

W kulturze Japonii, gdzie ważną rolę pełni kult przodków, nagrobki postrzegane są jako mosty do życia wiecznego.

Groby są miejscami, gdzie ludzie opłakują swoich zmarłych

PRZEŚLEDZENIE ICH HISTORII dużo powie nam o poglądach Japończyków na życie i śmierć. Zwyczaj pochówku ciał praktykowany był w Japonii już od najdawniejszych czasów. Wierzono, że człowiek jest czymś więcej niż tylko kolejnym gatunkiem zwierzęcia; że oprócz ciała posiada także duszę. Taki pogląd przełożył się na to, że już od czasów późnego średniowiecza dla każdego zmarłego przygotowywano dwa miejsca spoczynku: kamienną wieżę dla duszy oraz grób dla ciała. W etnologii taki rodzaj pochówku określa się mianem *ryōbosei* [両墓制] - „systemem podwójnego grobu”. Z kolei jeśli szczątki chowano w tym samym miejscu,

gdzie stawiano kamienny pomnik, wówczas mówi się o *tanbōsei* [単墓制] - „systemie pojedynczego grobu”. Mimo iż kształty nagrobków, jak i obrzędy związane z pochówkiem różniły się w zależności od regionu i epoki, uważa się, że ludzie z gmin zaczęli stawiać kamienie nagrobne dla swoich bliskich zmarłych w okresie Edo (1603-1868).

Według mitów pierwszym nagrobkiem postawionym w Japonii był głaz Chibiki

WEDŁUG VIII-WIECZNEJ KRONIKI *Kojiki* japoński zwyczaj stawiania nagrobków ma korzenie między innymi w micie o głazie Chibiki. Demiurg Izanagi zszedł do świata zmarłych, by odzyskać swoją żonę, lecz kiedy zo-

Czym różni się grób shintōistyczny od buddyjskiego?

Chociaż groby buddyjskie i shintōistyczne są do siebie niezwykle podobne, to największą różnicę pomiędzy nimi dostrzeżemy w kształcie nagrobków. W przypadku grobów shintōistycznych górna część jest spiczasta, jako że symbolizuje miecz. W założeniu miały bowiem przypominać ostrze *Ame no murakumo*, zwane także *Kusanagi*, święty obiekt i symbol władzy cesarskiej, przechowywany w świątyni *Atsuta Jingū*. Ponadto przy grobach shintōistycznych nie ma stojaków na kadzidła, ponieważ w tej religii się ich nie pali. Ich inną cechą charakterystyczną jest to, że umieszcza się na nich napis „Grób / grobowiec rodzinny...”.

[PO LEWEJ] GRÓB DYPLMATY
MARKIZA JUTARŌ KOMURY NA
TOKIJSKIM CMENTARZU AOYAMA.

baczył, jak bardzo jej wygląd zmienił się w zaświatach, czym prędszej uciekł stamtąd, a wejście do otchłani zablokował ogromnym kamieniem, nazwanym później Chibiki. W ten sposób ów głaz stał się granicą oddzielającą świat żywych od świata umarłych i uważa się, że dał początek stawianiu kamieni nagrobnych w Japonii.

Rola grobów jako miejsc umożliwiających kontakt z przodkami na przestrzeni pokoleń
DLACZEGO WŁAŚCIWIE nagrobki są kamienne? Istnieje ku temu bardzo ważny powód: kamienie są niezwykle

odporne na zniszczenie i mogą przetrwać wiele lat.

W japońskiej kulturze przywiązuje się wielką wagę do kultu przodków i wierzy się, iż przekazywanie życia z pokolenia na pokolenie jest niezwykle istotne. Z tego powodu uznano, że kamienny grób będzie najbardziej odpowiednim miejscem do spotkania ze zmarłymi, które przekracza granice czasu.

Kamiennym buddyjskim grobowcom towarzyszą drewniane deszczułki zwane *sotōba* [卒塔婆]. Stanowią one odwzorowanie pięcioczęściowej stupy *gorintō* [五輪塔], zwanej także

„stupą pięciu elementów” – relikwiarza, w którym przechowywane są szczątki Buddy. Na owych deszczułkach zapisuje się w sanskrycie słowa, które odnoszą się do pięciu żywiołów tworzących buddyjski wszechświat: przestrzeni, wiatru, ognia, wody i ziemi. Do tych samych elementów odwołuje się zresztą kształt samej stupy i jej poszczególne części, czyli patrząc od góry odpowiednio: klejnot, półkole, trójkąt, koło oraz kwadrat. Trzypiętrowe lub pięciopiętrowe pagody, stały element buddyjskich świątyń w Japonii, także nawiązują do nich formą.

Pięć żywiołów tworzących buddyjski wszechświat

Pięcioczęściowe stupy *gorintō* oraz *sotōby*, które napotkamy na japońskich cmentarzach, symbolizują buddyjską wizję wszechświata, na który składają się: przestrzeń, wiatr, ogień, woda i ziemia. Ma to prawdopodobnie źródło w filozofii indyjskiej.

Przeźrzeń – symbol wszystkiego, co istnieje
Wiatr – symbolizuje rozwój i wolność
Ogień – symbolizuje entuzjazm i pragnienie dążenia do celu
Woda – symbolizuje bezkształtne fluidy
Ziemia – symbolizuje zarówno grunt, jak i planetę Ziemia

CHRAMY

Miejsca, gdzie zstępują bóstwa

Chramy, czyli świątynie shintōistyczne, to święte miejsca, w których objawiają się bóstwa. Na ich terenie znajduje się wiele barier chroniących je przed zbrukaniem.

Gdyby zapytać Japończyka, do jakiego świętego miejsca ma najbliżej, zapewne odpowiedziałby, że do chramu

NIC DZIWNEGO, skoro w całej Japonii jest ich ponad sto tysięcy i są one uważane za przestrzeń, gdzie przebywają bogowie.

Już od najdawniejszych czasów Japończycy wierzyli, że bóstwa zstępują na tak zwane *yorishiro* [依代], takie jak góry, głązy czy drzewa, czyli święte obiekty zamieszkiwane przez boskie duchy *shinrei* [神霊]. Dawniej czczono je jako bóstwa we własnej osobie, a miejsca ich kultu były przodkami dzisiejszych świątyni shintōistycznych. Dopiero później zaczęły się w nich pojawiać elementy, które obecnie stanowią nie-

odłączną część chramów, takie jak główny pawilon *honden* [本殿], pawilon modlitw *haiden* [拝殿] czy bramy *torii* [鳥居] i *rōmon* [楼門] oraz ogrodzenie.

W prefekturze Nara znajduje się chram Ōmiya Jinja. Stoi on u stóp góry Miwa, którą według VIII-wiecznej kroniki *Kojiki* pewne bóstwo wybrało sobie na miejsce spoczynku. Dlatego też jest ona w całości uznawana za bóstwo, a w świątyni, gdzie się je czci, stoi wprawdzie pawilon modlitw *haiden*, lecz brak pawilonu głównego *honden*, pełniącego rolę miejsca zstępowania bóstwa. Uważa się, że należy ona do najstarszego typu japońskich chramów i że w ten właśnie sposób one powstawały: jako przestrzeń do spotkań z bóstwami oraz urządzania

Sakaki - drzewo stojące na styku świata sakralnego i świeckiego

Na terenie chramów często można zobaczyć drzewo *sakaki* (Cleyera japońska). Według mitów reprezentowało ono boginię Amaterasu i było jej poświęcone. Uważano je też za święte drzewo, które może zostać zasiedlone przez bóstwo. Mówi się, że jego nazwa, *sakaki* [神], pochodzi od wyrażenia *sakai no ki* [境の木], czyli „drzewo graniczne” – ponieważ sadi się je na granicy pomiędzy terenem świętym i świeckim.

[PO LEWEJ] BRAMA RÔMON
PROWADZĄCA DO CHRAMU
TSURUGAOKA HACHIMANGŪ
W KAMAKURZE.

Shimenawa - lina, która wyznacza granicę

Słowo *shimenawa* [しめ縄], którym określa się linę rozwieszoną na terenie świątyni shintōistycznych, pochodzi od wyrażenia *shimeyuu* [占め結う], oznaczającego wydzielenie i odseparowanie danego obszaru.

ku ich czci uczt i tańców *kagura* w wykonaniu kapłanek *miko*.

Chramy, jako miejsca uczczenia obiektów, na które zstępują bogowie, zaczęto otaczać barierami, wyznaczającymi świętą przestrzeń
PRAWDOPODOBNIEM zanim w chramach pojawiły się znane dziś bramy *torii*, teren świątyni oddzielano od obszaru świeckiego, zawieszając pomiędzy dwiema kolumnami linę. Co ciekawe, owe liny, wykonane ze słomy

[PONIŻEJ] CHÔZUYA, MIEJSCE
DO OBYMYCIA RĄK, NA TERENIE
CHRAMU KUMANO HONGŪ TAISHA
W PREFEKTURZE WAKAYAMA.

ryżowej lub konopi, są silnie powiązane z kulturą rolniczą Japonii i od najdawniejszych czasów były wykorzystywane w różnych obrzędach religijnych.

Podobną rolę spełniają święte sznury zwane *shimenawa* [しめ縄], które także można napotkać w każdym chramie. Ponadto zobaczymy je również w japońskich domach, na shintōistycznym ołtarzyku zwanym *kamidana* [神棚] oraz ozdobach noworocznych. W znakach *kanji* słowo *shimenawa* można zapisać na dwa

sposoby: 注連縄 lub 七五三縄, przy czym drugi z nich nawiązuje do liczby słomianych zdobień (7, 5, 3), zawieszonych na niej w regularnych odstępach. Lina, którą wolno nosić na pasie *yokozunie*, czyli mistrzowi sumo, także stanowi odmianę *shimenawy*.

Barьеры otaczające święty teren mają za zadanie chronić go przed zbrukaniem i złą energią

PRZED WEJŚCIEM do chramu lub obok głównych budynków na jego terenie znajduje się *chôzuya* [手水舎], miej-

[PO LEWEJ] GIGANTYCZNA
BRAMA TORII NALEŻĄCA DO
CHRAMU KUMANO HONGŪ TAISHA
W PREFEKTURZE WAKAYAMA.

Goshintai - substytut bóstwa

OBIEKT, W KTÓRYM PRZEBYWA BÓSTWO, gdy zstępuje do świątyni, nazywany jest *goshintai* [御神体], dosłownie „boskie ciało”. Ponieważ bóstwa są z założenia niewidzialne, przyjęto, że zstępują one na określone przedmioty, które różnią się w zależności od świątyni. Przykładowo w Ise Jingū jest to lustro Yata, a w Atsuta Jingū miecz Kusanagi. Te dwa obiekty wraz z klejnotem *magatama* tworzą Trzy Święte Skarby Japonii i stanowią najbardziej reprezentatywne *goshintai*. Mogą nimi być także święte drzewa, zwane *goshinboku* [御神木]. Są one powiązane z świątyniami i obejmują wiele różnych gatunków.

sce, gdzie oplukuje się dłonie i usta, aby oczyścić je przed wizytą w świątyni. W shintō za wszelką cenę unika się zbrukania, zwanego *kegare* [穢れ]. Pierwotnie rytualnego oczyszczenia przez ablucję, czyli *misogi* [禊], dokonywano, zanurzając się w morzu lub rzece, jednak współcześnie zostało ono uproszczone do oplukania jedynie dłoni i ust.

Jednym ze sposobów oddawania czci bogom podczas modlitwy w świątyni jest wykonanie kolejno: dwóch ukłonów, dwóch klaśnień i jeszcze jednego ukłonu. Uważa się, że klaskanie, jako czynność pierwotnie wyrażająca radość, z czasem przyjęło się jako element etykiety, oznaczający szczęście z powodu spotkania czcigodnej osoby.

Wokół świątyni można dostrzec niskie, drewniane lub kamienne ogrodzenia zwane *tamagaki* [玉垣]. Przedrostek *tama-* [玉], oznaczający „klejnot”, odnosi się do czegoś świętego i pięknego, a *tamagaki* ma odgradzać święte miejsce, w którym ob-

jawiają się bóstwa, od świata świeckiego. Dawniej w charakterze ogrodzenia świątyni sadzono żywopłot ze świętych drzew *sakaki*, ale obecnie przeważnie wykonuje się je z kamienia, na którym wyryte jest imię i nazwisko darczyńcy, który przekazał dątek na rzecz danej świątyni.

Niektóre świątynie są otoczone licznymi kręgami *tamagaki*. Przykładowo główny budynek świątyni Ise Jingū posiada ich aż cztery.

Obiekty, które mogą być uczczone w świątyni

Obiektem, w którym przebywa bóstwo, czyli *goshintai* [御神体], może być element natury, jak góra czy skała, ale także dzieło człowieka. Do tych ostatnich należą chociażby cesarskie regalia, zwane Trzema Świętymi Skarbami (lustro, miecz i klejnot *magatama*), które wymienia kronika *Kojiki*. W Japonii uważa się, że bogowie mogą zamieszkać w dowolnym obiekcie.

Japońska encyklopedia świata nadprzyrodzonego

Autor: Itsuki Asazato

Ludzie od zawsze wierzyli, że oprócz świata, w którym żyją, istnieje też inny świat, niewidzialny na co dzień, zaludniony przez bogów, duchy i nadnaturalne stworzenia. Co więcej, uważali, że w pewnych określonych okolicznościach oba światy nakładają się na siebie, a wówczas granica pomiędzy nimi staje się wyjątkowo cienka i łatwa do przekroczenia. Stąd też wzięły się rozmaite obrzędy, zwyczaje i tabu, dzięki którym zapewniano sobie przychyłność istot mieszkających po drugiej stronie doczesności oraz ochronę przed złymi mocami.

„Japońska encyklopedia świata nadprzyrodzonego” wprowadza Czytelnika w świat dawnych wierzeń i kultury japońskiej, których przejawy widoczne i praktykowane są do dzisiaj. Jakie bariery ochronne otaczają świątynie? Dlaczego uważano, że demony nadchodzą od północnego wschodu? W jaki sposób zapasy sumo wiążą się z odpędzaniem zła? Itsuki Asazato, znawca japońskiego folkloru i autor licznych opracowań na ten temat, uchyla rąbka tajemnicy.

Przekład z języka japońskiego: Adrianna Piątek

Liczba stron: 160

Format: 203 x 203 mm

Okładka: miękka ze skrzydełkami

Data wydania: kwiecień 2026

Cena detaliczna: 69,90 zł

ISBN: 978-83-66627-85-7

Do kupienia na: <https://ksiegarniajaponska.pl/ksiazki/3639-japonska-encyklopedia-swiate-nadprzyrodzonego-itsuki-asazato-przedsprzedaz.html>